

Ella Lura

Født 1923 i Sandnes

Gift med Ole Henry (Jimmy) Lura

To barn

Folkeskole

Butikkdame

Hun vokste opp sør i Langgata, på grensen til Oalsgata. Dette var før det var noen Oalsgata. På det hjørnet var det bare marker og tumleplass. Hun gikk tidlig ut i arbeidslivet og har mer enn 50 års erfaring med å behandle kjøpelystne kunder. Parallelt med jobb og husmoryrke, har turn og dugnad stått sentralt. Nå har hun vært pensjonist i vel 20 år. Mesteparten av den tiden har kreftsjukdom preget hverdagen i familien, like fullt er livslyst, harmoni og humør på plass.

SKOLE

De første skoleårene hadde vi lærerinne, og vår het frøken Stuland. Hun huskes ikke minst fordi hun var så omfangsrik. En gang var det skoleutflukt til Nedstrand, jeg tror det var tur med «Strand». En tysk turistbåt lå ved kaien, og alle ungene samlet seg på samme side for å beskue gjestene. Vår båt la seg over. Da steig frøken Stuland i sin fulle tyngde, og myndig, over til den andre siden, men til ingen nytte denne gangen. Jeg gikk på den gamle skolen. Etter folkeskolen sa jeg takk for meg. Foreldrene mine hadde nok likt at jeg fortsatte noen år til på skole. Sju av oss jenter fra folkeskolen har senere holdt sammen i forening, og den er det liv i enda.

Dagen kom da gamleskolen ble revet på dugnad. Familien vår stod sentralt, og materialene fikk vi med oss til Fidjeland. Der fikk vi satt opp en stor hytte med 25 sengeplasser. Den var familiehytte i mange år. Jeg har mange gode minner knyttet til hyttelivet på Fidjeland og husker at døren inn til fysikkrommet, den fikk sin plass blant alt annet.

FERIE OG FRITID

Mormor, som hadde stor bærhage bodde på Ålgård. Hver sommer ferierte jeg hos henne. Der fikk jeg godt stell, jeg ble utskjemt. Hver dag var det rips, fløte og sukker, eller jordbær, fløte og sukker. Hvert år var det slik: I løpet av ferien hos mormor ble jeg ganske tykk.

Vi lekte i Langgata. Jeg husker da gaten fikk asfalt og brostein. Før var det bare «sorpa». Gaten passet til ballspill. Oalsbekken kom fra Fellesbakeriet. Den frøs

til og var en yndet rennebekk. En gang slo jeg meg skikkelig og husker jeg lå inne, hoven, gul og blå. Noen ganger hadde vi utflukt til Skogsbakken med saft og niste. Det var en ganske lang tur. Andre ganger var det cowboy- og indianerlek i samme skogen.

FANGELEIR I SKOGSBAKKEN

Under krigen var det fangeleir for russere og polakker i Skogsbakken. Fangene marsjerte forbi oss morgen og kveld. Vi gikk til leiren med mat til fangene og hadde omsorg for hver vår fange. Min var polakk. Tyskerne advarte oss, og vi hadde ikke lov å smile. Men jeg smilte tyskeren rett oppi fjeset i protest. Jeg tror fangene arbeidet på Ålgård en tid. Andre ganger arbeidet de på sagbruket i Hoveveien. Kom vi dit, ble de engstelige, og min fange sa: «Ikke komme, de kan stå oppå Austråttbakken.» Vi holdt kontakten etter krigen. Før krigen hadde han arbeid i en sjokoladefabrikk. Etter krigen ble han gift i Danmark, og han arbeidet for sønnen til grev Bernadotte. Jeg kom aldri til Polen, men besøkte han i Danmark.

GLIMT FRA BYJUBILÉET I 1935

Venninna mi og jeg ble like før jubileet spurt om vi ville selge lodder, og som takk var det gratis adgang til jubileumsområdet. Hver kveld gikk vi ut og inn og så på underholdningen. Andre venninner misunte oss, som bare kunne komme og gå. Jeg tror jubileet varte i to eller tre uker. Jeg tjente i alle fall mine første penger, kr 26. Pengene ble brukt til innkjøp av kulørt regnkåpe til kr 23, som hang i vinduet hos Idland. Den hadde fris-

tet lenge. Tenk, kulørt regnkåpe! Så kom det et forskrekkelig regnvær, kåpen kom til anvendelse. Vel heime hengte jeg den våte kåpen fra meg. Men så viste det seg at veggen bak ble ganske blå. Mor hadde en prat med Idland, og jeg fikk ny regnkåpe, men denne gangen var fargen svart. Veggen måtte males. Det var det kjøpet.

YRKESLIV

I 1938, 15 år gammel, begynte jeg hos Idland. Jeg var dels i administrasjonen og dels bak disken i konfeksjonen. Jacob Idland var en særdeles fin forretningsmann. «Alt for kundene», var hans motto. Jeg husker en gang at det kom ei jærkone som hadde «handlet» veldig mye, nedover trappen. En stropp fra en ny BH hang ut for lommen, men senior tok bare og la stroppen forsiktig oppi lommen. Kona skvatt til og sprang ut dørene. Jeg var heldig, hadde foreldrene i samme hus, min mor var i alle år dagmamma for ungene.

*Turnstevne på Altona i 1930-årene.
Fotografi: Jærmuseet, Sandnesmuseet.*

En del av jobben min var å delta på de årlige innkjøpsrundene til Danmark. Der kjøpte vi inn bl.a. fine kjoler. Noen ganger tok vi litt ekstra i og var spent på hvordan salget kom til å gå. Kjolenene ble vel mottatt og forsvant alltid fort fra butikken. Tiden gikk, og jeg fikk jobbe sammen med både senior og junior. Det var gilde år, men etter mer enn 40 år, sluttet jeg hos Idland. Da forlot jeg klærne og gikk over til gullsmed Mohn. Det var en liten butikk, og veldig trivelig arbeidsplass. Men etter ti år var jeg blitt 67 år, da fant jeg tiden inne til å trekke meg tilbake til pensjonistenes rekker.

SANDNES TURNFORENING

Her har jeg, sammen med mange andre, gjennom årene lagt ned mye tid i dugnad og trim. Det har vært verdifull tid. Fra dette miljøet har vi fått mange, uforglemmelige venner. Dugnaden, ikke minst, førte oss sammen, og vi ble som en stor familie. Foreningen startet før min tid, men i 1890 sto det i loven: «Enhver uberyktet mand over 16 aar kan blive medlem.» Allerede året etter ble det endring «Enhver mand og kvinde over 16 år, osv». Senere er det blitt nye endringer, for jeg har vært medlem siden jeg var ti år, og er det fremdeles. Jeg har aldri vært noen eliteturner eller instruktør. En kort periode satt jeg i styret.

Mannen min var veldig engasjert, og de to guttene våre var aktive i oppveksten. Gamle Turnhallen var opprinnelig et forsamlingslokale, som kommunen ga turnforeningen i gave i 1912, samme året som sandnesturneren Nils Voss var i den norske tropp i Olympiaden som skaffet gullmedalje til Norge.

Bygget ble fort for lite, for medlemstallet bare økte. Krigen kom, tyskere flyttet inn. Så snart krigen var over, ble tanken om ny turnhall et brennende ønske. Byggekomité og finanskomité ble nedsatt allerede desember 1945. Da var mannen min en av de seks i finanskomiteen. I årene framover ble det mye dugnad. Fem års krigs slitasje hadde satt sine spor på den gamle Turnhallen. Medlemmene stilte mannsterkt opp på dugnad, og stod for utskifting av bord, sliping, lakkering, flikking og maling. Utgraving av tomt for tilbygg til lagerplass for apparater ble også gjort på dugnad. Det ble riving av den gamle scenen for å gi bedre plass til den store økningen i medlemstallet. Alt foregikk med liv og lyst. Dansefester og andre inntektsbringende tiltak skulle fortsette som før krigen. Vi damene stod i garderoben, solgte lodder, bakte, kokte kaffe, serverte, vasket opp, vasket gulv og toaletter. Vi var aldri arbeidsløse. Når mennene våre var på dugnad, sørget damene for servering og trivsel. I turnhallen var det stor aktivitet, med trening, konkurranser, årsfester, bollefest, juletefest, karneval etc.

Drømmen om nytt bygg ble trenert av byggerestriksjoner og tomtespørsmål. Endelig, i 1956 ble det en avgjørende vending. I februar 1959 kunne byggeprosjektet startes etter tegninger fra arkitektene Tonning & Øglænd. I løpet av 18 måneder stod bygget ferdig. Det var mye dugnad under byggeprosessen. Men dugnaden fortsatte for å nedbetale gjelden. På denne tiden var sponsor et nærmest ukjent begrep. Dansefestene var populære og innbringende langt utover 1960-tallet. Det nye moderne bygget tiltrakk seg nye medlemmer og stor treningsaktivitet. Utover 1960-, 70- og 80-tallet

*Styret i Sandnes Turnforening 1950. Både Ella Lura og mannen er blant de åtte. Sittende f.v. Egil Stuland, Martha Stensås, Ole H. Lura, Ella Lura, Conrad Sæleide, stående f.v. Isak Hølland, Steinar Hølland, Thorleif Gjerdevik.
Fotografi: Sandnes Turnforening*

fostret Sandnes en rekke kjente turnere. Til 100-årsjubiléet i 1990 var Turnforeningen gjeldfri.

Vi arrangerte og deltok på stevner, lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Hvert fjerde år fra 1953 var det verdensturnfestival, Gymnaestrada, der har vi deltatt en rekke ganger. Hvert fjerde år var det landsstevne, og der deltok vi alltid.

Engang, i 1949, var det turnstevne i Stockholm. Det hadde ikke regnet så mye på 82 år. Jeg stilte i helt nye sandaler, men de var ikke konstruert for slikt regnvær. Skoene var stive og harde og modne for bossdunken da dagen var slutt. Så var det bespising, gallamiddag ifølge brosjyren, og vi var skikkelig sultne. Vi ble henvist til en veldig fin restaurant; dette lovet bra og vi gledet oss. Men vi fikk ingen middag, bare kaffe og moccakake

av alle ting. Det hjalp ikke mye på sulten. Vi gikk ut på gaten og kjøpte pølser. Der var det en kar som absolutt skulle knipe han Jimmy, men vi fikk nå skjøvet personen unna. Festlige fru Otteren hadde kommentaren klar: «Ingen ser på deg, Jørgen». Vi fikk oss hver vår pølse, men trengte mer. Jimmy gikk tilbake til boden og bad om åtte pølser. «Ni måste gå till et annat ställe.»

Stevnet gikk sin gang med dundrende underskudd, og den ansvarlige tok livet sitt, slik endte det den gangen.

I 1965 reiste vi med egen buss til Gymnaestrada i Wien. Åpningen er det skammeligste jeg har vært med på. Bortimot tjue tusen mennesker var samlet. Der stod vi oppstilt og ventet i nesten en time på statsministeren, som skulle foreta den offisielle åpningen. I denne lange, hete ventetiden ble jeg angrepet av mygg, klødde deretter og var skikkelig irritert på han som ikke var presis. Endelig kom han. Da ble det et flott skue. Bygningene omkring ble lyst opp, først én og én etasje fra kjeller til loft, og så hele bygningene, akkurat som om ei svær bryllupskake. Etter seremonien gikk vi gatelangs, og på et hjørne stod Sigurd Waage, den

Jenter fra Sandnes Turnforening har oppvisning i Sandnes Stadion 17.05.1948. Fotografi: Privat eie, fotograf ukjent

gang tannlegestudent i Wien og tidligere aktiv turner. «Harre Gud, så eg har savna dokke». «Vær forsiktig, ikke si noe gale», formante han oss. Vi var på utkikk etter et spisested. En svær kar kom imot oss. Han hadde stramme skinnbukser på og gylfen var åpen. Venninnen min utbrøt, «Tenke seg til. Gylfen går opp når de ser oss, Ella». Det var alltid mye moro med turnen og turnstevnene, det var lett å bli kjent med nye.

ALDERDOM

Jeg så fram til pensjonisttilværelsen. Det begynte godt. Vi tok oss ferie med Hurtigruten til Nordkapp, og vi var tre vennepar. Jimmy traff ikke et kjent menneske på den turen. Dette var helt unormalt. Vi pleide alltid å treffe kjente på turene både i inn- og utland. Det var en skjønn tur og drømmevær.

Lopphavet var speilblankt. Ikke mange opplever det slik. Vi ble minnet om hvor langt Norge er og hvor ensomt mange bor, et svært hus og ingen ved siden av. Da tenkte jeg: «Vi har hatt det godt som får bo i Sandnes». På Helgelandskysten kom vi i prat med tre sanitetskvinner, som var lokalkjente og hadde mye å fortelle. De solgte lodd, og alle vi seks kjøpte rikelig med lodd og ba «saniteten» møte på kaien på sørturen vår med gevinstene. Vi så aldri loddselgerne igjen. Vi hadde nok ikke vunnet.

Vi bodde i stort hus i Storgata, i tredje etasje. Det var god plass, men huset ble vel stort da jeg ble alene. Jeg fikk meg en leieboer i første etasje. Ei natt våknet jeg av ukjente lyder, kom meg opp, og det var mørkt i huset. Jeg gikk gjennom kjøkkenet og treiv med meg langkosten, så ut i gangen, der romsteringen foregikk.

Turnhallen av 1960.

Turnhallen av 1960, tegnet av arkitektkontoret Tonning og Øglænd, ga et stort løft for foreningen. Større idretts glede og resultater lot ikke vente på seg. (Bilde avfotografert fra jubileumboken til Sandnes Turnforening, 1990.)

«Ka e det så foregår her», sa jeg da jeg så to menn. Den ene lå på kne over innholdet i kommodeskuffene. De skvatt til: «Å satan». Jeg slo etter dem i mørket med langkosten, traff ikke, men utløste et rabalder. Jeg fikk meg et kraftig dytt i hodet, før de forsvant akende ned over stigen. Kjeltringene hadde satt opp stige til altanen i andre etasje. Jeg ergret meg over at jeg glemte å sende vannbøtten, som sto på altanen, etter dem. Leieboeren våknet og kom: «Har du falt, fru Lura?». «Nei, eg har hatt innbrudd.» Han ringte politiet. De var veldig hjelpelige og kom med engang. Det eneste jeg savnet, var en ny veske med 1.000,- kroner, nylig kjøpt i utlandet. Etter et par dager var jeg blitt kolblå i ansiktet. Senere var jeg innom politikammeret og ble forhørt. Et spørsmål var: «Sa de noe?» Da kunne jeg bare gjenta: «Å satan.» «Det var nok ekte nordmenn. Du må bare være glad til at de ikke slo deg ned.» De

skulle våget seg, for jeg hadde langkosten. Saken ble, ikke uventet, henlagt. Episoden skremte meg ikke. Jeg ble bare forbannet. Det hendte nok jeg hørte ulyder. Men et par år senere solgte jeg huset og flyttet i blokk.

Nå har jeg bodd tolv år i blokk i Oalsgaten. Jeg har en fin hjørneleilighet i toppetasjen i samme kvartal som jeg vokste opp. Leiligheten ligger egentlig i hagen til Samuelsen, som hadde kolonialbutikk mot Gjesdalsveien. Nå har jeg også kvittet meg med bilen. Den gamle Mercedesen gikk til Knoksen for kr 1.500. Uten bil blir jeg enda mer hjelpeløs og avhengig av andre.

MØTE MED KREFTSJUKDOM

Det finnes et utall varianter, mer eller mindre aggressive krefttyper.

Eldste sønnen min fikk kreft i hjernen. De siste to årene led han forskrekkelig. Det var så grusomt og ufattelig å oppleve, denne friske gutten som aldri hadde feilt noe. De siste fem månedene var han i Bergen. På slutten kjente han oss ikke igjen, og han mistet språket. Han døde før fylte 40 år. Jeg trodde aldri jeg skulle komme over dette.

Men bare et halvt års tid etter han var død, fikk mannen min, Jimmy, konstatert kreft. Han ga uttrykk for at han håpet på et kort sykeleie. Han var innom sjukehuset, lå noen dager, kom så heim. Det var visst ikke mer å gjøre. «Slår det til en gang til, så håpe eg det går fort.» Han resignerte på sitt vis og døde av sykdommen etter noen måneder.

Neste gang, et halvt år etter at jeg tok farvel med mannen min, skulle det bli min tur til å merke kref-

ten på egen kropp. Jeg skulle gjennom en operasjon i Stavanger, og legen var kvinne. Dagen etterpå prøvde jeg å komme meg på bena, toalettet kalte, men jeg var for elendig. En sykepleier trådte til og lurte på hvordan det stod til. Jeg klaget over tilstanden. «Ikke så rart, du har vært gjennom to operasjoner. De hadde et lite uhell, og du mistet fire liter blod.» Bevare meg vel! Ikke rart jeg var skjelven og hadde vanskelig for å holde meg på beina. Få dager etter var det fredag, og jeg skulle skrives ut. Da først møtte jeg igjen operasjonslegen. Jeg fikk beskjed om å komme tilbake allerede mandag for å ta stingene. Jeg følte meg elendig og bad om å få være på sjukehuset til over helgen, for «jeg kommer heim til tomt hus.» Slik ble det. Men etter en ukes tid heime kom det brev fra sjukehuset. Det gjaldt ny innkalling. Da ble jeg litt i tvil og ringte inn til avdelingen og fikk prate med en lege. Han sa han kjente ikke saken, men røpet såpass: «En gulløredobb er forsvunnet. Vi tror den er igjen i deg.»

Det ble i alle fall en ny natt i en sykehusseng, og så bar det til røntgen. Der ble rekvisisjonen studert både vel og lenge. Men røntgenbildene viste intet gullfunn. Før utskrivning var det prat med en overordnet lege. Han hadde visst ikke trodd at de skulle finne juvelen inne i meg, «den har mer sannsynlig forsvunnet sammen med tøyet.» Jeg bemerket at jeg trodde i grunnen ikke de hadde lov å ha smykker på seg når de opererte.

Kreften er ikke å stole på. Et halvt år senere var det spredning, og denne gangen gikk turen til Oslo. En større operasjon ventet. Jeg tenkte på slaktehus, der de mekanisk gikk rundt i disse grønne draktene. Operasjonen ble likevel ikke så omfattende som jeg

var forespeilt. Etter operasjonen ga legen meg fire år, mens en annen sa: «Her snakker vi ikke om år.» De gjorde nok godt arbeid, for nå er det elleve år siden. Vi pasienter møtte fantastisk omsorg i Oslo, både av leger og pleiere. Jeg husker ei av sykepleierne hadde langweekend til heimstedet. Hun kom tilbake og bød på selvlagete lefser og tynne flatbrød, de beste jeg har smakt noen gang. Senere reiste jeg lenge hver tredje måned til Oslo. Så ble det sjeldnere. En av de første turene var veldig ubehagelig, liksom ikke beregnet på nybegynnere, men kroppen skulle sjekkes for spredning.

Har du først vært borti kreft, sitter du helst og venter på neste utbrudd. Kjenner du det minste ubehag et sted i kroppen, tar du kontakt med fastlegen.

Nå har jeg vært pensjonist i vel 20 år. I veldig mange av disse årene har kreftsjukdom preget hverdagen min.

RULLATORLIV

For få år siden presterte jeg å brette lårhalsen. Operasjon fulgte, men den ble ikke vellykket. Senere har det vært rullator og ubehag. Men et par dører borti gangen bor barndoms- og turnvenninnen, Irene. Vi to kan le godt sammen, felle en tåre og repetere minner om gode tider. Og så kommer sønnen min innom og kjører oss til Helgø. «Kan ikke forstå at dere to spiser så mye», kommenterer han.

På formiddagen stikker hjemmesykepleien innom og får meg opp. Kveldstellet ordner jeg selv. Renhold i leiligheten sørger hjemmehjelpen for. Kommunen har vurdert behovet til 1,5 time pr. måned, men jeg så gjerne at de kom oftere.